SPOR POKRAČUJE

Boj dobra a zla v dějinném kontextu od starověku po současnost

Dle pramenů uspořádal
LUDVÍK ŠVIHÁLEK

© Advent-Orion, Praha 2014
Text © Ludvík Švihálek
ISBN 978-80-7172-800-9 (V8)
ISBN 978-80-7172-798-9 (V2)

To světlo svítí v temnotě a tmy ho nepřemohly…

Jan 1,5

Když se ti zdá, že ses ztratil,
ohlédni se na cestu,
odkud jsi přišel…

Africké přísloví

Ďábel se proměňuje v anděla světla…

O minulosti nevíme nic – stejně tak jako o budoucnosti. Jen díky záznamům a zprávám kronikářů a historiků před námi vyvstávají události a příběhy časů minulých…

ÚVODEM: PŘES CO SE DÍVÁME?

Ten den roku 1673 se obyvatelům holandského města Delf nezdál ničím výjimečný. Když ale skončil, svět – jak se lidem dosud jevil – přestal existovat. V tom dni se stala událost, která zásadně ovlivnila kvalitu života i otázku zdraví a nemoci budoucích generací. Způsobil to ctihodný občan tohoto města – Antony van Leeuwenhoek (1632–1723). Spoluobčané se s ním setkávali na radnici, kde pracoval jako vrátný. V době, o které píši, byl již podruhé vdovcem. Domácnost mu vedla dcera, která jediná přežila z jeho několika dětí. Tento skromný muž měl zvláštní zálibu: brousil zvětšovací čočky z čistého skla. Vyrobil jich desítky a stále je zdokonaloval. Nebyly větší než zrnko hrachu. Vsadil je do prkénka a bavil se tím, jak předměty, na které se díval, byly neskutečně veliké. Žasl nad složitostí mouchy i nad vosím žihadlem.

Ten neznámý den roku 1673 nasál do skleněné trubičky několik kapek dešťové vody z hrnce na zahradě a trubičku vložil pod svoji čočku. To, co spatřil, mu vyrazilo dech. Znovu a znovu klade tu kapku dešťové vody pod svůj primitivní mikroskop. Není pochyb – vidí to vždy jasně. Antony volá na dceru: „Marie, Marie, pojď sem, rychle, rychle!“ Dcera slyší v otcově hlasu nezvyklé vzrušení. Utírá si ruce do zástěry a spěchá za otcem. Ten k ní přistrčí svůj přístroj: „Podívej se!“ Marie skloní oko k čočce a v té chvíli pochopí, co otce tak rozrušilo. V kapce dešťové vody se sem a tam prohánějí nepatrní tvorečkové menší než vši, vrtí se, svíjejí jako malí hádci, chvíli stojí, pak prudce vyrážejí kupředu. Ten den roku 1673 obyčejný vrátný z radnice z Delf spatřil to, co nikdo v celých dějinách dosud neviděl a ani o tom

neviditelném světě neměl tušení. Jen díky této pomůcce – drobnohledu – bylo lidem umožněno nahlédnout do neviditelného světa mikrobů.

Vedle našeho hmotného, viditelného světa existuje svět duchovní, z něhož se do této naší existence vlamuje dobro i zlo. Nic bychom o něm nevěděli, kdyby zde nebyl nástroj, který nám tento „vhled za oponu" umožňuje. Je to Bible, která nám jako „vybroušená čočka" odhaluje *„tajemství skrytá od věků"* (Koloským 1,26). Co jsou to za tajemství? Především dává odpověď na otázky: Odkud? Proč? Kam? Jaký je počátek všeho? Proč jsme zde? Jaký je smysl a úkol mé existence? Jaký je cíl, ke kterému vše směřuje? Odpovědi na tyto otázky v tomto světě nebo ve vesmíru nenajdeme. Věda nám odhaluje, „jak" věci a příroda fungují, ale už nevysvětluje „proč". Mnozí takové otázky zpochybňují. Hlavní přece je, aby byl člověk najedený, a teprve pak si může dovolit zabývat se podobnými otázkami. Proč však jsou i v blahobytné společnosti nešťastní lidé, kteří dobrovolně odcházejí ze života? Vždycky je a bylo v dějinách důležité rozlišit dobro od zla, pravdu od lži a skutečnost od iluze. Samozřejmě dříve, než na lidi dopadnou následky omylů.

Bible nám odhaluje „velký spor", který je veden mezi silami dobra a zla. Tento spor vyvolal i všechny spory probíhající v našem světě. Všichni jsme do něj vtaženi. Probíhá v našich myslích a srdcích, v rodinách i mezi národy. Píše příběhy podlosti, krutosti, falše a zrady, zároveň však i vyprávění o odvaze, hrdinství, obětavosti, laskavosti a lásce. V Bibli je psáno, že *„dějiny jsou napsány k našemu poučení…"* (Římanům 15,4). Podle mnohých cyniků nás dějiny učí, že se lidé nikdy z dějin nepoučili. To ale neznamená, abychom se vzdali studia historie. Moudrému stačí napovědět, a „jen hlupák se spálí dvakrát o stejná kamna". Jako omylné lidské bytosti čelíme skutečnosti, že stará lež se představí v novém převleku. Apoštol nás varuje: *„…satan se převléká za anděla*

světla…“ (2. list Korintským 11,14). To budeme moci vysledovat na několika dějinných událostech.

Při pročítání dějin máme jednu výhodu: víme, co přišlo potom. V historických událostech můžeme zřetelně spatřit zákon setby a žně, který se projevuje v životě jednotlivců i národů. *„Co člověk zasévá, to i žne. Kdo zasévá pro své sobectví, sklidí zánik…“* (Galatským 6,7). Když sledujeme příběhy národů, nelze nesouhlasit s postřehem a varováním pisatele knihy Přísloví: *„Spravedlnost vyvyšuje národy, kdežto hřích je národům pro potupu“* (Přísloví 14,34).

Na následujících stránkách jsem vybral několik událostí z dějin, které jsou považovány za významné a ovlivňující budoucí dění. Začínáme útokem Říma proti Jeruzalému a jeho zkázou v roce 70 po Kr., a to ze dvou důvodů: jednak touto událostí začalo zcela nové údobí dějin, odlišné od starověku. Druhým důvodem je rozšiřování zvěsti o jedinečném muži – Ježíši Kristu. Jeho slovo a osoba se stanou mírou a soudcem dějin. Zásadně ovlivní životy milionů lidí. Úspěch a prosperita celých národů bude závislá na tom, nakolik se budou řídit slovy a Duchem Ježíše Krista. O Jeho působení, vlivu i reakcích vůči Němu bylo při Jeho narození prorokováno: *„On je dán k pádu i k povstání mnohým. On bude světlem národům a znamením, kterému budou odpírat“* (Lukáš 2,34).

Pád Jeruzaléma v roce 70 Ježíš nejen předpověděl, ale zároveň jej použil jako příklad a varování před událostmi na konci věků. To je jistě víc než dostatečný důvod se touto starou událostí zabývat.

Vyšetřovatelé zkázy Titaniku zjistili, že kdyby hlídka měla dalekohled, ke katastrofě nemuselo dojít. Včas by poznala blížící se nebezpečí, kterým byly ledové kry. Kapitán zřejmě nepovažoval dalekohled za důležitý.

Máme možnost dívat se na dějiny, vlastní život i budoucnost optikou Bible. Využijme ji.

ŘÍM PROTI JERUZALÉMU

To místo nazývali „Vyhlídka“. Leželo na severní straně chrámové plošiny, po levé straně bylo vidět vyvýšený svah Olivové hory… Teď tu stál Titus, syn velkého vojevůdce Vespasiana, který byl legiemi prohlášen za císaře a odjel do Říma. Břemeno velení v této válce proti vzbouřeným Židům tak spočinulo na Titovi. Vzpoura začala v roce 66, nyní již trvala druhý rok.

Kolem Tita stojí velitelé legií. Zkušeným pohledem hodnotí, kudy povedou útok proti městu. Je zde i ten záhadný Žid, kněz Josef ben Matouš, kterého Římané málem popravili. Vedl v Galileji vzbouřence a byl to velice vynalézavý a fanatický velitel. Jen s velkým nasazením a značnými ztrátami nakonec Římané dobyli jeho poslední útočiště, horskou pevnost Jotapatu.

Když Josefa přivedli před Vespasiana, začal nesouvisle mluvit o nějakém svém vidění, že prý se Vespasianus stane císařem. A tak ho ušetřil, ale nechal ho spoutat a hlídat. Když se však Vespasianus opravdu stal císařem, Josefovo postavení se rázem změnilo. Nejenže mu sundali pouta, ale stal se skoro přítelem Vespasiana i jeho syna Tita. Protože pocházeli z římského rodu Flaviovců, Josef na jejich počest přijal jméno Josephus-Flavius.

Židé ho nenáviděli coby zrádce, Římané si ho vážili jako významného spisovatele. Životní příběh tohoto muže je pozoruhodný. Lidsky posuzováno, Josephus měl velice rozporuplnou povahu, ke které máme vážné výhrady. Výmluvné je již jen to, jak podvedl své druhy v Jotapatu, když je přemluvil, aby podstoupili raději smrt než římské otroctví, ale on sám se pak zachránil. To všechno o sobě pravdivě napsal ve své knize. Rozhodně nám ale zanechal jedinečné dílo,

naprosto podrobný popis jedné z nejdramatičtějších událostí světových dějin, židovskou válku.

Nyní stojí v Titově družině a s hrdostí i lítostí shlíží na město a nádherný chrám. Všechno, co víme o příběhu této vzpoury proti Římu i o tragickém konci Jeruzaléma a chrámu, pochází z jeho pera. Právě Josephus nám zanechal přesný popis chrámu a jeho velikosti. Podle jeho popisu je sestrojen model chrámu a okolí, který můžeme obdivovat na nádvoří Izraelského státního muzea v Jeruzalémě.

Titus a jeho generálové s úžasem shlíželi na rozsáhlou plošinu s chrámem. Aby Herodes mohl zvětšit vrchol kopce, na kterém chrám původně stál, nechal ho obehnat zdí a prostor vysypat hlínou. Tak získal plochu 470 × 315 metrů. Zeď tvořily kameny, jejichž velikost nás dodnes přivádí v úžas. Některé z nich jsou dvanáct metrů dlouhé a váží přes pět set tun. Chápeme, proč učedníci hrdě upozorňovali Ježíše: *„Mistře, pohleď, jaké kameny…“* (Marek 13,1). Ještě více však žasli, když slyšeli Ježíšovu odpověď: *„Nezůstane tu kámen na kameni. Všechno bude zbořeno“* (Marek 13,2).

Chrám však ještě stál a budil u cizinců úžas a u Židů hrdost. Josephus píše: „Vnější průčelí chrámu bylo vysoké sto loket a také tak široké.“ To znamená asi 50 metrů. Dále píše: „Vnějšímu průčelí chrámu nechybělo nic, co uvádí ducha i oči v úžas. Střecha byla pokryta zlatými deskami, takže při východu slunce z ní vytryskla mocná ohnivá záře. Z dálky se chrám jevil jako zasněžená hora, protože tam, kde nebyl pozlacený, byl vybudován z bělostných kvádrů.“ Protože kolem něho a celého města byla ještě postavena mohutná hradba s věžemi a Antoniova pevnost, Židé považovali Jeruzalém za nedobytné město. Cítili se za jeho hradbami a s chrámem, ve kterém podle jejich víry s nimi přebýval Bůh, zcela v bezpečí.

Jen malá skupina si vyprávěla o tom předivném muži z Nazaretu, kterého přední vedoucí izraelského národa

falešně obžalovali a vydali Římanům k ukřižování. Mnozí pak ale tvrdili, že vstal z mrtvých, tak jak to předpověděl. Vyprávěli, že ho skutečně viděli po jeho vzkříšení: *„Předal jsem vám to hlavní, co jsem sám přijal: Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem, byl pohřben a třetí den byl vzkříšen podle Písem. Ukázal se Petrovi, potom Dvanácti, poté se ukázal více než pěti stům bratrů najednou“* (1. list Korintským 15,3.4). Uvěřili, že ten Ježíš je Kristus, proroky zaslibovaný Mesiáš.

Jeho přímí učedníci zapsali Ježíšova slova a jeho činy. Tak vznikla evangelia. V nich čteme, jak čtyřicet let předtím, než Titus stanul na místě zvaném „Vyhlídka“, se Ježíš díval na Jeruzalém z kopce plného olivových stromů. Tu si najednou učedníci všimli, že se v jeho očích objevily slzy, a přestože ho zástup lidí radostně zdravil, jeho rty šeptaly slova plná zármutku: *„Město, kéž bys alespoň dnes pochopilo, co ti může přinést pokoj. Ty však nic nechápeš, a tak přijde den, kdy tě obklíčí nepřátelé…, valem a oblehnou tě. Nakonec tě srovnají se zemí a tvé syny pobijí, protože jsi nerozeznalo čas, kdy k tobě přichází Bůh“* (Lukáš 19,41–44; SNC).

Od té doby uběhlo téměř čtyřicet let. Málokdo si již vzpomínal na ty předivné události, kdy při Ježíšově ukřižování nastala uprostřed dne tma a země se třásla. Někteří říkali, že jeho hrob našli prázdný… Ale kdo ví, jestli tělo nevzali jeho učedníci, jak to tvrdilo vedení národa a chrámu. Kdo by ještě chtěl věřit, že ten potulný a nakonec popravený lidový kazatel byl proroky zaslíbený Mesiáš? Vždyť se od té jeho smrti na světě nic nezměnilo. Římský protektor stále sídlí v krásném městě Cesareji a nohy římských vojáků šlapou zaslíbenou zemi – říkali pochybovači.

Mnozí začali vzpomínat na jiné muže – bratry Makabejské, zvláště na Šimona Makabejského, který v roce 142 př. Kr. po řadě bitev osvobodil Judeu od nadvlády seleukovských Řeků, očistil chrám a obnovil v něm obětní systém.

Hlasy nespokojenosti s nadvládou Říma stále sílily, zvláště mezi mládeží. Množily se loupežnické tlupy, které přepadávaly zásobovací kolony Římanů. V Galileji je vedl jistý Jan z městečka Gischali. V Judeji se dal na loupežnou dráhu Giorův syn Šimon. Když na něj poslali vojsko, utekl na Masadu a spojil se tam s jinou lupičskou bandou.

V samotném Jeruzalémě řádila extremistická odnož zélótů, tzv. sicariové. Vmísili se mezi lidi na trzích, nepozorovaně vytáhli dýku ukrytou pod oděvem a vrazili ji nic netušící oběti do zad. Byli nepolapitelní a naplnili Jeruzalém neklidem a hrůzou.

Skutečná válka Židů proti Římu začala ve čtvrtém roce vlády císaře Nera v roce 66 po Kr. Vznikla z malicherné příčiny. Josephus napsal: „Nebylo vážného důvodu pro velikost pohrom, které z ní vzešly."

ZAČALO TO V CESAREJI

Herodes vybudoval přístavní město a na počest římského císaře ho nazval Cesarea. Zde sídlil i Římem dosazený protektor. Bydlelo tady i malé množství Řeků, což vedlo k napětí mezi nimi a Židy, kteří zde měli svoji synagogu sousedící s pozemkem jednoho Řeka. Přestože mu nabízeli mnohem větší částku, než jakou cenu to místo mělo, neprodal jim jej, a dokonce tam začal stavět nějaké dílny. Ponechal jim jen úzký, obtížný příchod k synagoze. Mladší členové obce mu v tom chtěli zabránit a stavbu zbořit, ale starší je nabádali k umírněnosti.

V té době byl v Cesareji římským protektorem nějaký Florus, mnohem horší muž než všichni jeho předchůdci. Kde mohl, tam Židům škodil a myslel jen na své obohacení. Za tímto mužem šli vedoucí Židé a předali mu osm talentů stříbra s prosbou, aby spor urovnal a stavbě, která by jim zamezila vstup k synagoze, zabránil. Florus stříbro vzal a slíbil, že věc vyřeší, ale ihned sedl na koně a odjel z města. Dal věcem volný průchod. Následující den byla sobota a Židé se shromáždili v synagoze k bohoslužbě. Tu jeden z Řeků obrátil u vchodu dnem vzhůru nádobu a na ní s velkým hlukem posměšně obětoval ptáka. To vyvolalo u Židů velké pobouření. Ti mladší se vyhrnuli do ulic a začali se prát s Řeky. Několik starších Židů vzalo svitek Tóry a spěchalo za Florem připomenout mu stříbro, které vzal, a slib, který nesplnil. Ten je dal – k jejich velkému zděšení – zavřít do vězení s tím, že z Cesareje ukradli Tóru.

Když se to dověděli obyvatelé Jeruzaléma, zvedla se proti Florovi vlna rozhořčení. Zdá se však, že Florus sledoval svůj cíl – vyvolat vzpouru Židů, aby se tak v nastalém chaosu ztratily důkazy jeho vlastních zločineckých činů. Odcizil

z chrámového pokladu sedmnáct talentů stříbra – prý pro potřeby césara. V celém Jeruzalému se zvedl velký křik a ve jménu césara se na hlavu Flora snesly ty nejhorší nadávky. Florus na bouřící se lid poslal vojáky. Ti vyplenili tržnici a zabíjeli každého, kdo se jim připletl do cesty. Když pak k němu přišlo několik židovských starších vyjednat mír, nechal je pro výstrahu ukřižovat a odjel do Cesareje. Odtud poslal do Damašku k Cestiu Gallovi posla se zprávou, že vypuklo židovské povstání. Cestius tehdy spravoval pro císaře celou syrskou provincii, ke které patřila i Galilea a Judea.

Zatím se král Agripa II., loutkový král, který vládl jen pod dohledem římského protektora, snažil vzbouřence odvrátit od války s Římem. Kromě mnoha jiných argumentů uvedl: „Celý svět leží v prachu před římskými zbraněmi – a vy jediní s nimi budete válčit? Do války se může pustit ten, kdo spoléhá buď na Boží, nebo lidskou pomoc. Jakmile naděje na pomoc od obou zanikne, pak to neznamená nic jiného než jasnou porážku."

Vzbouřenci však již jeho argumentům nenaslouchali. Naopak – přemluvili kněze, aby nepřijímali dary k obětem od cizinců. Tak odmítli i oběť, kterou dával Řím za císaře. To bylo jasné vyjádření nepřátelství vůči Římu. Pak se vrhli na početně slabou posádku římských vojáků v Jeruzalémě a pobili ji. To již dorazil Cestius s dvanáctou legií. Utábořil se na jediné prostornější vyvýšenině nad Jeruzalémem – na „Vyhlídce". Tři dny nedal rozkaz k žádné akci. Čekal, jestli mu občané sami nevydají město. Ti by to byli udělali, a rádi, ale vzbouřenci jim v tom bránili. Cestius si situaci určitě nijak neověřoval, jen čekal.

Později Josephus nesčetněkrát použije ono nešťastné slůvko „kdyby". V tomto případě začíná: „Kdyby tehdy Cestius ihned po svém příchodu s vojskem zaútočil, zmocnil by se města – a bylo by po válce." „Cestius však nerozpoznal kritickou situaci vzbouřenců ani odhodlání umírněných

obyvatel otevřít mu brány. Ačkoli dosud neutrpěl žádnou porážku, vzdal se naděje a zcela mimo očekávání od města odtáhl…“ Vzbouřenci nabyli odvahy, vyřítili se z bran města a zaútočili na zadní řady legionářů. Tehdy to Cestius vzdal a dal se i se svou legií na bezhlavý útěk. Tak bylo celé okolí Jeruzaléma osvobozeno od Římanů. Z tohoto vítězství se židovských bojovníků zmocnila velká euforie a nadšeně oslavovali porážku Římanů.

Ne všichni obyvatelé Jeruzaléma to však viděli stejně. Když skupina těch, kteří se scházeli a připomínali si slova a činy Ježíše Krista, viděla Cestiovy vojáky přicházet k Jeruzalému, vzpomněla si na Ježíšovo varování, které řekl svým učedníkům: „*Až uvidíte, že se kolem Jeruzaléma stahují vojska, pak přišla chvíle, kdy bude zpustošen. Kdo bude v Jeruzalémě, ať se pokusí rychle z něho utéci, a kdo bude mimo, ať se do něj nevrací…*“ (Lukáš 21,20.21). Nyní poznali: Toto je ta chvíle. Rychle opustili Jeruzalém – a nikdo jim v tom nebránil. Josephus, svědek těchto pohnutých událostí, napsal: „Po odchodu Cestia se mnozí z významných Židů zachraňovali jako z potápějící se lodi…“

Vzpoura pak zachvátila celou zemi. Vzbouřenci pobíjeli menší římské posádky roztroušené ve větších městech a opevňovali horská městečka v Galileji, proměňujíce je tak v pevnosti. V Jeruzalémě vzbouřenci vypálili dům velekněze, královský palác a především radnici. Tak zničili dlužní úpisy a znemožnili vymáhání dluhů. Chtěli si tím získat na svoji stranu chudé.

ŘÍM ZASAHUJE

Mezitím se ale pomalu dávala do pohybu válečná mašinerie Říma. Císař Nero, zaskočený porážkou dvanácté legie, se začal rozhlížet po muži, který by bouřící se Východ uklidnil a vzbouřené Židy ztrestal. Volba padla na sice již staršího, ale o to zkušenějšího vojevůdce Vespasiana, hrdinu v bojích s Germánií a s Británií. Ten velení přijal a ihned poslal svého syna Tita do Egypta, aby odtud v čele patnácté legie, která tam právě tábořila, táhl na Jeruzalém. Sám Vespasianus pak s pátou a desátou legií vtrhl do Galileje. Židovští vzbouřenci se tak ocitli v boji s šedesáti tisíci zkušenými, dobře vycvičenými římskými vojáky.

Vzbouřenci se bili s divokou odvahou živenou zoufalstvím a nenávistí vůči Římu. Dobytí každého městečka stálo Římany velké úsilí a mnoho mrtvých kamarádů. Jejich zuřivost proto stále více rostla. A tak byla celá krásná Galilea „plná ohně, krve a násilí. Zakusila každé možné utrpení a neštěstí." Když Římané dobývali městečka kolem Genezaretského jezera a Tiberiadu, „jezero bylo plné krve – zbarveno doruda". Ti vzbouřenci, kteří z dobytých měst přežili, se stahovali i s rodinami k Jeruzalému. Záhubě unikl i Jan z Gischali, jeden z vůdců lupičských hord. Josephus napsal: „Bůh to způsobil, že zachránil Jana z Gischali pro záhubu Jeruzaléma."

Z pevnosti Jotapaty si zachránil život lstí či opravdu shodou náhod i náš kronikář židovských válek – Josef ben Matouš, známý jako Josephus-Flavius. Napsal: „Bůh to snad způsobil pro Římany, že byli galilejští poraženi." Z celé hořící Galileje utíkali k Jeruzalému poražení vzbouřenci – „špína a kal z celé země…" Ve městě se pak spojili s lidmi ještě horšími a naplnili ulice a domy vražděním a loupením. Tři